กระบวนทัศน์กับการนำปรัชญาปฏิบัตินิยมมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาปัจจุบัน

ถวัลย์ศักดิ์ ศัตรูพินาศ[1]

ปรัชญาปัจจุบันได้รับกระแสความคิดมาจากคานท์ (Kant 1724-1804)[2] คานท์ได้ทุ่มเททั้งชีวิตเพื่อพยายามรักษาคุณค่าของจริยศาสตร์และศาสนา ซึ่งกำลังถูกทำลายโดยนักเหตุผลนิยม โดยเฉพาะขบวนการพุทธิปัญญาของวอลแตร์ (Voltaire 1692-1778)[3] ที่เชื่อในเรื่องประสบการณ์นิยมและสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้โดยประสบการณ์ คานท์ยังได้พยายามรักษาคุณค่าของวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ซึ่งกำลังถูกคุกคามโดยนักประสบการณ์นิยม โดยเฉพาะปรัชญาของฮิวม์ (Hume 1711-1776)[4] ที่อ้างว่าความรู้ที่ได้จากประสบการณ์เท่านั้นคือความรู้ของมนุษยชาติ คานท์เห็นว่าฝ่ายประสบการณ์นิยมและฝ่ายเหตุผลนิยม ต่างก็เข้าใจผิดในการมอบหมายมาตรการความจริงให้กับผัสสะและเหตุผล อันที่จริงทั้งผัสสะและเหตุผลต่างก็เป็นเพียงโครงสร้างของปัญญาของเราเท่านั้น จะถือว่าให้ความรู้ที่ตรงกับความจริงภายนอกไม่ได้ เพราะเราไม่รู้ว่าสมรรถภาพทั้งสองของปัญญาของเรานี้ บิดผันความเป็นจริงภายนอกไปอย่างไร ความรู้ของเราจึงเป็นความรู้เท่าที่ปรากฏแก่ปัญญาของเรา

ศาสตราจารย์กีรติ บุญเจือ กล่าวไว้หนังสือ “Contextual Philosophy” ที่ท่านเขียนว่าลัทธิปฏิบัตินิยม เป็นหนึ่งใน 8 ลัทธินิยมของ Post-Kantian Philosophy[5] ตามความเห็นของ คานท์ **สิ่งที่เรารู้มันไม่จริง สิ่งจริงเราไม่รู้** (What we know is not real, what is real we do not know)

ลัทธิปฏิบัตินิยม (Pragmatism) เป็นลัทธิที่เฟื่องในสหรัฐอเมริกา นักปรัชญาที่สำคัญของลัทธินี้ได้แก่ เพิร์ส (C.S. Peirce 1839-1914)[6] วิลเลียม เจมส์ (William James 1842-1910)[7] และจอห์น ดิวอี้ (John Dewey 1859-1952)[8] แนวคำสอนของลัทธินี้มีอยู่ว่า ในเมื่อเราไม่รู้ว่าอะไรจริงอะไรเท็จ

---

[1] อาจารย์ คณะปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

[2] Kirti Bunchua. *Contextual Philosophy.* Bangkok: Assumption University Press, 1992, Fourth and Revised edition 2003, p. 76. Also see Robert Audi. *The Cambridge Dictionary of Philosophy.* Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, Second edition 1999, Reprinted 2001, pp. 460-466.

[3] *Ibid.*, pp. 71-72.

[4] *Ibid.*, pp. 72-74.

[5] *Ibid.*, pp. 92-93.

[6] Robert Audi. *The Cambridge Dictionary of Philosophy.* Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, Second edition 1999, Reprinted 2001, pp. 651-654.

[7] *Ibid.*, pp. 446-48.

[8] *Ibid.*, pp. 229-31.

ในขณะนี้ เนื่องจากผู้ที่อ้างถึงญาณวิเศษมีความคิดไม่ตรงกัน และล้วนแต่เป็นเครื่องมือให้นักการเมืองใช้ปกครองอย่างเผด็จการทั้งสิ้น **หลักที่เราควรยึดถือประจำตัวก็คือ ประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ กล่าวคือ เล็งเห็นว่ายึดถือแล้วให้ประโยชน์แก่ตนมากที่สุดก็ให้ยึดถือไปพลางๆ ก่อน จนกว่าจะพบทางอื่นที่ให้ผลมากกว่า จึงจะเปลี่ยนไปยึดทางใหม่** เปรียบเหมือนเราหลงทางกลางป่า ชาวป่าเขาบอกว่ามีทางออกป่าได้ 5 ทาง แต่ไม่รู้ว่าทางไหนจะใกล้บ้านเราที่สุด เราควรเลือกเดินทางที่สะดวกสบาย และรื่นรมย์ที่สุด ยิ่งได้ประโยชน์ระหว่างทางไปด้วยก็ยิ่งดี ถ้าบังเอิญออกมาแล้วปรากฏว่าใกล้บ้านที่สุดด้วยก็นับว่าโชคดี ถ้าบังเอิญออกมาแล้วไกลบ้านก็ไม่น่าเสียใจมากนักเพราะอย่างน้อยก็เดินมาอย่างสะดวกสบายที่สุดและมีประสิทธิผลด้วย ตรงกันข้าม ถ้าเลือกทางลำบากแล้วยังไกลบ้านก็น่าเสียใจอย่างที่สุด ในการตัดสินเรื่องความจริงก็เช่นกัน ถ้าเราเลือกทางที่ให้ประสิทธิภาพมากที่สุด แม้จะเข้าใจผิดก็ไม่เสียเปรียบ ดีกว่าเลือกทางที่ไม่ให้ผลประโยชน์ แล้วปรากฏว่าผิดด้วย จะต้องเสียใจมาก

ลัทธินี้ถูกใจชาวอเมริกันมาก นักธุรกิจนำไปใช้ในการบริหารธุรกิจ มีการทุ่มเงินวางแผนเพื่อให้ได้กำไรมากๆ บริษัทใหญ่ๆ จะยอมตั้งงบประมาณก้อนใหญ่ประจำปี วางแผนให้มีประสิทธิภาพ โดยจ้างผู้เชี่ยวชาญและส่งคนไปสืบข่าวความเคลื่อนไหวของบุคคลสำคัญๆ เพื่อส่งข้อมูลมาให้คณะกรรมการวางแผนพิจารณากำหนดนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ บริษัทเล็กๆ ไม่มีทุนมากจึงต้องยอมขึ้นอยู่กับนโยบายและการวางแผนอันทรงพลังของบริษัทยักษ์ใหญ่ทั้งหลาย ประเทศมหาอำนาจทุ่มงบประมาณมหาศาล สำหรับองค์การสืบราชการลับของตนเพื่อวางนโยบายบริหารประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ประเทศเล็กไม่อาจจะตั้งงบประมาณขึ้นแข่งขัน ก็ต้องอนุโลมตามนโยบายของประเทศใหญ่โดยจำเป็น มิฉะนั้นก็เอาตัวไม่รอด ปรัชญาลัทธิปฏิบัตินิยมจึงกลายเป็นปรัชญาการบริหารทุกระดับโดยปริยายในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็น การบริหารศาสนา บริหารโรงเรียน บริหารมหาวิทยาลัย บริหารองค์การต่างๆ ล้วนแต่ยึดปรัชญาปฏิบัตินิยมเป็นหลักทั้งสิ้น ทำให้มีการแข่งขันทางด้านประสิทธิภาพกันอย่างเข้มข้น ใครมีพลังต่อรองน้อยก็ต้องยอมจำนนไปตามระเบียบ ผู้ที่ยอมจำนนก็ไม่รู้สึกว่าตนเสียเปรียบมากนัก เพราะถือว่าเป็นกติกาของการแข่งขัน ต้องมีการแพ้ชนะ แพ้แล้วก็หาทางแก้ตัวใหม่ได้

ดิวอี้ เป็นนักปรัชญาชาวอเมริกัน นักวิจารณ์สังคม และนักทฤษฎีทางการศึกษา เขาได้รับการกล่าวขานให้เป็น **บิดาของการศึกษาแบบก้าวหน้า** และเป็นหนึ่งในนักปรัชญาทางการศึกษาที่มีอิทธิพลแห่งศตวรรษที่ 20

ในความเห็นของข้าพเจ้า เพื่อที่จะวิเคราะห์และตีความรูปแบบการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-center) ภายใต้ระบบการศึกษาในยุคปัจจุบัน เราต้องหันไปพึ่งอรรถปริวรรตของปรัชญาหลังนวยุค (Hermeneutic Postmodernism)[9] โดยเฉพาะอรรถปริวรรตหลังนวยุคของกาดาเมอร์ (Gadamer 1900-2002)[10] แล้วเราจะสามารถดำเนินการพัฒนาก้าวไกลตามแผนงานทางการศึกษาเพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายการปฏิรูปการศึกษา กล่าวคือ

ก. โดยส่วนมากแล้วหลักสูตรการศึกษา

[9] *Ibid.*, pp. 377-78.

[10] Thavansak Sattrupinas. Ph.D. Dissertation on *Dewey's Pragmatist Philosophy of Education: An Analytic, Interpretation, and Appreciative Study.* Graduate School of Philosophy and Religion, Saint John's University, 2004, pp. 70-84.

แบบหลังนวยุคมีนโยบายที่ค้นหาความรู้ที่รอดตาข่ายทั้งหลายเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการรับรู้วัฒนธรรมอย่างกว้างขวางและหลากหลาย

ข. การศึกษาในอนาคตไม่ควรจะขึ้นอยู่กับหลักสูตรและวิธีการของอดีต

ค. ครูในช่วงหลังนวยุค เป็นผู้จุดประกายความรู้ภายในท่ามกลางความไม่แน่นอนของประสบการณ์ในแต่ละวันในห้องเรียน ดังนั้นการฝึกอบรมครูต้องถูกจัดขึ้นให้สร้างครูที่มีไหวพริบไล่ทันพรสวรรค์ของผู้เรียน

รูปแบบของปรัชญาการศึกษาเชิงปฏิบัตินิยมเป็นที่แพร่หลายมากทั้งในสหรัฐอเมริกาและทั่วโลก ในปัจจุบันดูเหมือนว่าลัทธิปฏิบัตินิยมของดิวอี้ สามารถช่วยแก้ปัญหาทางสังคมได้ดี และอาจนำไปใช้เป็นเป้าหมายทางการศึกษาได้ แต่หลังจากนำไปสู่การปฏิบัติ ปรากฏว่าได้เกิดอุปสรรคและมีข้อบกพร่อง 2 ทางคือ[11]

1. ลัทธินี้สนับสนุนลัทธิวจนศูนย์นิยม (logocentrism) ของลัทธินวยุค ซึ่งมีข้อบกพร่องในเรื่องระบบเครือข่ายของความรู้
2. วัตถุประสงค์โดยเจาะจงของลัทธิปฏิบัตินิยมคือการเน้นประสิทธิผล ซึ่งเป็นแนวทางส่งเสริมการแข่งขันและเป็นปัญหากับผลลัพธ์ที่ออกมา

มีข้อสังเกตว่านักการศึกษามืออาชีพบางคนยังไม่มีความเข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับการศึกษาปฏิทรรศน์ กล่าวคือแผนการส่งเสริมด้านการศึกษาไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

ความคิดเห็นที่ผู้เขียนจะทดลองนำเสนอต่อไปก็คือ ปรัชญาหลังนวยุค ควรมีหลายวิธีการเพื่อนำไปแก้ปัญหา ในการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ก็จะสามารถกำจัดจุดอ่อนที่สำคัญของลัทธิปฏิบัตินิยมได้ และในขณะเดียวกันก็สนับสนุนรูปแบบการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในประเด็นดังกล่าวนี้ ปรัชญาอรรถปริวรรตหลังนวยุค ควรประยุกต์วิธีการของการช่วยเหลือเพื่อบรรลุคำตอบที่ถูกต้องให้สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ของการปฏิรูปการศึกษา[12] เพราะฉะนั้น ผู้เขียนขอเสนอแนะให้ใช้ทฤษฎีประสบการณ์เชิงอรรถปริวรรตของกาดาเมอร์ และปรัชญาอรรถปริวรรตหลังนวยุค เพื่อวิเคราะห์และตีความนโยบายการปฏิรูปการศึกษาที่กำลังเป็นอยู่ เพื่อแก้ปัญหา และช่วยพัฒนาแผนงานที่เป็นแนวปฏิบัตินิยมสำหรับโลกปัจจุบัน ตามนัยนี้ จิตวิญญาณทางการศึกษาและทางปรัชญาสามารถพัฒนาให้เข้ากันได้ และช่วยเหลือนักการศึกษาที่สนใจการวิเคราะห์ ตีความให้วางแผนงานได้ตามต้องการ ซึ่งจะสามารถนำไปถ่ายทอดแก่ผู้เรียน เพื่อบรรลุเป้าหมายของการศึกษาอันพึงประสงค์

[11] *Ibid.*, pp. 35-59.

[12] *Ibid.*, pp. 88-113.

เอกสารอ้างอิง

กีรติ บุญเจือ. 2545. ***เริ่มรู้จักปรัชญา ในชุดปรัชญาและศาสนาเซ็นต์จอห์น เล่มต้น.*** กรุงเทพฯ : เซ็นต์จอห์น.

_____. 2545. ***ปรัชญาหลังนวยุค แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่.*** กรุงเทพฯ: ดวงกมล (2520) จำกัด.

_____. 2543. ***ปรัชญาภาษาชาวบ้าน.*** กรุงเทพฯ: ดับเบิ้ลนายน์.

_____. 2546. ***ปรัชญาอรรถปริวรรตของมนุษยชาติ ช่วงพหุนิยม เล่มหก.*** กรุงเทพฯ : เซ็นต์จอห์น.

Audi, Robert. (2001). ***The Cambridge Dictionary of Philosophy, Second Edition.*** Cambridge: Cambridge University Press.

Bunchua, Kirti. (2003). ***Contextual Philosophy.*** Bangkok: Assumption University Press.

Callan, Eamonn. (1977). ***"Dewey's Conception of Education as Growth,"*** Educational Theory 32, no. 1(Winter 1982); 19-27. New York: Journal of Philosophy.

Dewey, John. (1915). ***The School and Society,*** rev. ed. Chicago: University of Chicago Press.

_____. (1916). ***Democracy and Education.*** New York: Macmillan, (Dewey's most systematic statement of his philosophy of Education. Good introduction to his entire philosophy. Contained in Middle Works, vol. 9.)

_____. (1938). ***Experience and Education.*** New York: The Macmillan Company.

Gadamer, H.-G. ***Truth and Method.*** (1992). Second Edition trans. Revised Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall. New York: Crossroad.

Hook, Sidney. (1977) ***"John Dewey: Philosopher of Growth,"*** in Sydney Morgenbesser, ed., ***Dewey and His Critics.*** New York: Journal of Philosophy.

James, William. (1993). ***Pragmatism*** New York: Longmans, Green and Co., 1907. ***Postmodern.*** Westport, CT: Bergin & Garvey.

Klemm, David E.(1986) ***Hermeneutical Inquiry.*** Volume I: The Interpretation of Texts. Atlanta: Scholars Press.

Robert Audi. (2001). ***The Cambridge Dictionary of Philosophy.*** Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.

Rorty, Richard. (1986). ***"Hermeneutics, General Studies and Teaching," Synerges 2.*** Cambridge University Press.

Sarason, Seymor. (1990). ***The Predictable Failure of Educational Reform,*** for a contemporary Argument along these lines. Sanfrancisco: Jossey-Bass.

Sattrupinas, Thavansak. Ph.D. (2004). Dissertation on Dewey's Pragmatist Philosophy of Education: ***An Analytic, Interpretation, and Appreciative Study.*** Graduate School of Philosophy and Religion, Saint John's University.

Schlesinger, Arthur M. Jr. (1992). ***The Disuniting of America: Reflections on a Multicultural Society.*** New York: W.W. Norton.

Taylor, Victor E. and Charles E. Winquist. (2001). ***Encyclopedia of Postmodernism.*** London: Routledge, First published.

Thompson, Manley. (1963). ***The Pragmatic Philosophy of C.S. Peirce.*** Chicago: University of Chicago Press.

❑ ❑ ❑ ❑ ❑ ❑ ❑ ❑